

Sobre el model corporal de la dona

*Casa't amb un arqueòleg.
Quant més vella et facis,
més encantadora et trobarà.*

AGATHA CHRISTIE

A la vora del llac Lugu, en un remot lloc de la província de Yunan, al sud de la Xina, hi ha el llegendari "regne de les dones", una societat matriarcal de 47.000 habitants en la qual els homes no tenen responsabilitats sobre les qüestions importants de la vida. Les dones, del grup ètnic Mosuo, descendents de nòmades tibetans, són les que treballen, prenen les decisions i administren els diners. Són físicament fortes i saben cuidar-se, escullen els seus amants i conformen una peculiar estructura familiar anomenada "matrimoni ambulant" en el qual les propietats i el nom passen de mares a filles. Es tracta d'una antiquíssima tradició de la mil·lenària cultura xinesa en la qual el matriarcat era una institució habitual en l'àmbit rural. Enfront d'aquest reducte matriarcal, les societats contemporànies, malgrat els progressos del procés de civilització, de les conquestes de les revolucions sociopolítiques i les aportacions de les disciplines científiques, s'han erigit com a organitzacions dirigides i dominades per l'home on les dones han tingut un paper secundari, adaptatiu i ornamental.

Fins ben entrat el present segle, les dones més que protagonitzar la història l'han sofert. Factors científics, sociològics i polítics han possibilitat recentment la consideració de la dona com a grup social diferenciat de l'home. L'aportació de les ciències humanes (l'antropologia, la demografia històrica i la sociologia) han distingit el masculí del femení com a formes de divisió de les societats. La presència creixent de la dona a la Universitat, primer com a estudiants (en el segon terç de la centúria) i després com a professores ha constituït un canvi substancial en la fonamentació social, acadèmica i laboral del paper de la dona en la nostra societat. El moviment d'alliberament de la dona, a partir dels anys setanta, ha estat una plataforma política decisiva perquè les dones conquerissin la seva doble categoria de persones i objectes històrics: algú qui parla i de qui es parla.

L'emancipació de la dona, sobretot en les societats desenvolupades, és un succés proper que es gesta com a fruit madur d'una modernització inevitable en una societat preparada per a l'acceptació del concepte gènere, diferenciació de sexes, no com un element immutable d'una naturalesa sinó com una construcció cultural canviant. La modernitat econòmica trenca les cadenes de les comunitats locals i familiars i independitza la dona assalariada. La modernitat cultural promou l'alfabetització femenina, imprescindible per a la comunicació en l'exercici progressiu de la democràcia. La modernitat científica ha salvat la dona de la mort de part i, a través dels anticonceptius, ha alliberat la dona de la seva esclavitud amb el plaer i la procreació.

Però, ¿quin ha estat el resultat final de totes aquestes transformacions en la dona del nostre temps? Els canvis han estat dràstics: fins a la primera meitat del segle el sentit de la vida de la dona era el matrimoni i els fills; quant als homes, les estadístiques ens diuen que volien esposes boniques, verges i que no treballessin. Actualment aquest plantejament és obsolet; la dona vol ser ella mateixa i l'home ha hagut d'ajustar-se als nous cànons de comportament. Les dones han assolit taxes d'activitat sense precedents històrics; volen abastar-ho tot. Conscients de la seva autonomia i protagonisme, la dona actual és perfeccionista: s'exigeix ser bonica, bona professional i mare de família. En el període actual de la postmodernitat caracteritzat per l'autonomia individual diferenciada i exigent, la seva meta és la felicitat personal, les dones reivindiquen independència, domini de si mateixes i accés al món de l'home (en el terreny laboral, social, polític, econòmic, temps de lleure...), però sense abandonar el seu tradicional rol de seducció, conjugant els rols actuals amb els tradicionals.

Per primera vegada han adquirit el domini sobre el seu cos. El dret a l'avortament, els anticonceptius, l'accés al treball, la seva independència sociofamiliar i el fervent desig d'equiparar-se amb l'home sense diferències ni excepcions de cap tipus han revolucionat la relació de la dona amb el seu aspecte físic. En aquest sentit el nombre de dones que decideixen dedicar les seves hores de temps lliure a la pràctica esportiva i a les diferents pràctiques recreatives i higièni-

ques són molt superiors a la de qualsevol altre període històric. L'accés generalitzat de les dones a les preocupacions estètiques mitjançant l'adquisició massiva dels productes de bellesa, gràcies a l'elevació del nivell de vida i als mètodes industrials, han condicionat un canvi important en la seva tradicional lluita per semblar jove i bella. S'ha passat de l'obsessió pel rostre a la passió pel cos. Tracten de construir no solament una cara bonica, sinó bàsicament en cos jove i esvelt ajustat a la nova conjuntura sociocultural.

Dues exigències dominen els cànons actuals de la bellesa femenina: la lluita contra el pes i l'antienvelliment. Els productes de bellesa facials i corporals s'han situat al cap de les vendes de les indústries de perfumeria, gràcies a l'elevació del nivell de vida i als mètodes industrials. La cirurgia estètica s'ha convertit en un mitjà legítim i accessible de rejuveniment i embelliment. S'ha incrementat notablement el consum dels fàrmacs "miraculosos" que redueixen substancialment l'obesitat i aquells que retarden l'oxidació de les cèl·lules i impedeixen l'envelliment corporal. Apareixen arreu llibres, alguns convertits en "best seller", amb dietes d'aprimament i remeis per obtenir una silueta perfecta. La publicitat ens sotja permanentment amb productes d'aprimament. Cada any treuen al mercat centenars de productes *light*. Les siluetes de les *top models* actuals, l'evolució de les mides del cos de les candidates al títol de *miss* i la perenne joventut de les mítiques vedettes de la nostra esfera social i artística, referents socials de la bellesa actual, avalen la passió actual per la trilogia sagrada de l'estètica d'avui: bella-esvelta-jove.

La necessitat de la dona per estar prima és un desig d'autocontrol, és una necessitat de ser sobirana dels seu propi cos, és una conquesta més d'autonomia personal. En períodes històrics anteriors, la corpulència femenina es valorava molt ja que se l'associava amb la fecunditat, que era el destí suprem de la condició femenina tradicional. En l'actualitat, el desig de desmarcar-se de la imatge tradicional de la feminitat, així com la voluntat de ser jutjada menys com a cos i més com a subjecte amo d'ell mateix es converteix en una passió per l'esveltesa i el cos ferm, que projecta, en el pla estètic, una ambivalència d'èxit: desig d'emancipació i, al mateix temps, una exigència d'autocontrol.

Des dels seus inicis fins ben entrat el present segle, l'esport, entès com un joc agonístic de caràcter ascètic que instrumentalitza un cos energètic darrer d'un rendiment màxim, ha estat un terreny reservat per a homes. Les dones s'han anat incorporant a l'esport a títol individual, de manera forçada, tard i intentant emular l'home. La naturalesa de la pràctica esportiva (exigent, competitiva, masculinitzada), el paper secundari de la dona a la societat amb un limitat accés al temps de lleure, la deficient consideració sociofamiliar de les pràctiques corporals per a dones i la relació que té l'esport amb els espais públics i oberts ha fet que la dona no hagi participat massa en la pràctica esportiva del nostre segle. Amb els moviments d'alliberament de la dona i els canvis socials i culturals auspicats a partir de la segona meitat de la nostra centúria, la dona preocupada per assolir la igualtat amb l'home s'incorpora decididament als esports considerats com a "femenins". La seva adscripció a la pràctica esportiva, bastant inferior a la dels homes, depèn encara de l'edat, l'educació i l'estatus socioeconòmic.

Malgrat la notable irrupció de la dona en la pràctica esportiva en les últimes tres dècades, podem apreciar que la vigència dels models corporals imposats en la nostra societat fa que l'esport, com a opció pràctica en el temps de lleure actiu, quedi relativament marginat de les preferències majoritàries de les dones. La particular interpretació esportiva d'allò ascètic, fórmula d'èxit en la modernitat encara que amb problemes d'ajustament en la societat hedonista d'avui, ha estat substituïda entre la població femenina per un culte gairebé religiós narcisista vers la recerca de la bellesa-aprimament-joventut que és una altra forma d'ascesi que condueix la dona postmoderna a apropiarse de les qualitats de voluntat, d'autonomia, d'eficàcia, de poder sobre si mateixa tradicionalment atribuïdes a l'home.

El dret a la diferència, renovat discurs que trenca el model empobridor de l'igualitarisme feminista, s'ha constituït en el marc ideològic referencial que ha d'atorgar a la dona l'important i definitiu paper social que li correspon. L'elecció d'un model corporal propi, autònom i diferenciat, acompanyat del desenvolupament generalitzat de les pràctiques corporals que se'n deriven, constitueixen un pas important en la consecució d'aquesta aspiració.

Comença la baralla amb el mirall, la silueta corporal ha passat a convertir-se en l'element fonamental sobre el qual gira l'autoestima i si el cos no s'ajusta als patrons de bellesa vigents, la vida podria convertir-se en un drama afegit amb importants alteracions: bulímia, anorèxia, depressions, complexos... La conquesta de la bellesa ja no es concep sense la recerca de l'esvelt, les restriccions alimentàries, el tractament cosmètic i els exercicis corporals asceticonarcisistes que proporcionen un cos ferm i musculós. L'esport, cimentat en el model corporal energètic, no serveix per aconseguir els esmentats fins i a més a més, és un espai masculí en el qual difícilment la dona pot cultivar els seus valors més genuïns i diferencials. És un fet constatable la incorporació massiva de les dones a un segment de pràctiques corporals personalitzades de caràcter higiènic, recreatiu i narcisista fonamentades en el model corporal dominant (anatòmic-fisiològic) que a més a més són molt pertinents per a les seves lícites aspiracions d'autoafirmació: les gimnàstiques de la forma, el *jogging*, la musculació, el *fitness*, els balls de saló i discoteca, l'*aeròbic*... Tota una resposta davant un repte apassionant d'un sector de la població amb urgències històriques que cerca la seva identitat i encaixament satisfactori en la societat del segle XXI.

Javier Olivera Betrán